

Zoran Petrović: A fehér ló elrablása. (Tus, 1957)

Csendes 'beszélgetés egy festő űtermében

Saffer Pál

Egy régi zentai barátság és meghívás vitt el a műterembe, amely úgy elbűjt az épülő világváros kültekének dzsungelében, hogy külön leírást érdemel.

Ott ahol a széles, kétrészes autóút Zemun felől a vadonatúj széles Száva-híd felé kanyarodik, hogy azon át egy ugrással egyenesen Beograd központjába jusson, elválik tőle egy másik, sokkal keskenyebb út, amely úgy kanyarog a régi Száva-híd felé, mintha a szegényes múltba kanyarodna vissza. Közöttük, a két út és a folyó alkotta

háromszögben valóban ott van a múlt egy darabja, a régi beográdi mintavásár épületei, jobban mondva már csak a rozszant központi épület, amely nyomorúságos kis tornyával valamikor hatalmasnak tűnt nekem, rövidnadrágos gyerekeknek. Valamikor régen, amikor a túlsó partról még nem integettek át az új vásártér világcsodaszámba menő csarnokóriásai, és egyéb távlatok is sokkal, sokkal kisebbek voltak.

Most ez a régi épület, lehetetlen belső architektúrájával, kanyargós szűk lépcsőivel és vaksi folyosóival, művé-

Zoran Petrović festőművész
Foto: Dusan Stanimirović, Páris, 1956.

szek otthona lett. Egy-egy szobacsoport felé vezető ajtón három négy névjegy is díszel, és a kőralakú épület önkénytelenül is a lépet juttatja az ember eszébe, amelynek sejtjeibe, a műtermekbe, szorgalmas méhek, a művészek hordják és halmozzák a környező világban felszedett szépséget.

Zoran Petrovićra az egyik emeleti műterem tulajdonosára legszívesebben úgy emlékszem, ahogyan utoljára a zentai festő és írótáborozáson láttam: rekkenő déli hőségben, amikor minden élő árnyékot keres, ő izzadtan, porosan érkezik, súlyosan megrakott kerékpárját tolva. Ilyenkor mindig tudtuk, hogy valamelyik zentai üzemből vagy éppen Adáról jön, és a kerékpárra kötözött táskákban szokatlan munkálkodásának fantasztikus vastermékei nehezdednek.

De a zentai táborozás részvevői úgy is emlékeznek rá, mint a végtelen viták és beszélgetések temperamentumos témából és érvékből soha ki nem fogyó szóvivőjére.

Most, amikor beköszöntöttünk beográdi műtermébe, ismerősként fogadtak a képek, a fantasztikus vasöntvé-

nyek tus, tempera és olajvetületei és jóbarátként fogadott a festő, Zoran Petrović. Az elmaradhatatlan kepe mutató után, amikor már képekkel volt tele minden állvány, asztal, fal és a padló is, rátértünk jövetelünk tulajdonképpeni céljára, a beszélgetésre, az interjúra, amely a noviszádi rádió egyik műsorához kellett.

Megkísérlem itt újra elmondani a beszélgetést, amelynek szavait, tartalmát megörökítették ugyan a hangfelvételgép zajtalanul pergó orsói, de hangulatát, művészi igazságkereséstől hevílt légkörét nehéz lesz visszaadni.

Minket mindenekelőtt a művész mai munkája, a gépfantasztikumok festészetének világa érdekelt, és ezért már az első kérdésünk, a rövid életrajz-kérés, — amely minden más hasonló esetben pusztán bemutatkozási formalitás, illetve alkalom a nyilatkozó művésznek, hogy bemutatkozzék a rádió hallgatóinak, — ennek a különös festészetnek gyökerét kutatta. A válaszokat, ezt és az utána következőket is, igyekszem híven visszaidézni:

...Egy bánáti kis faluban, Szakulán születtem, ott jártam iskolába és mint festő, ha életemről kell beszélnem, nem hallgathatom el a gyerekkori hatásokat. Mindenekelőtt tanítómra gondolkok, aki maga is lelkes műkedvelő lévén, hamar felfedezte, hogy ügyesen rajzolok és ezt a hajlamomat különféle feladatokkal élesztgette és fejlesztette. Egy másik falubeli gyerekkori élményemnek pedig, azt hiszem, komoly szerepe van újabb festői törekvéseimben: a szomszédunkban egy géplakatos lakott. Udvara tele volt régi mezőgazdasági gépekkel, rozsdás motorokkal, csavarokkal, fogaskerekekkel. Mi gyerekek naphosszat játszottunk az ócskavashegyen és képzeletünk különféle nevekkal és jellemvonásokkal ruházta fel e tárgyakat hasonlatosságuk szerint. Talán nem túlzok, ha azt állítom, hogy én ma, — természetesen alkotó értelemben — visszatérek ezekhez a gyerekkori játékokhoz és igyekszem a gépekkel kapcsolatos gondolat-társításaimat festői nyelven kifejezni.

Aztán elkerültem a faluból, a középiskola után Beográdban elvégeztem a képzőművészeti akadémiát, Pomorisac, Milutinovics, Tabakovics és Kun tanítványa voltam, itt tanultam meg a festészet úgynevezett mesterségbeli részét és innen indultam egy szép napon az önálló alkotás útjára...

A szorosan vett életrajzi adatokról a tulajdonképpeni indulás, a művészi alkotás kezdeteire tereltük a szót, hiszen

életútjának ez a része érdekelt legjobban.

„...Első kísérletem, — mondta — egyéni művészi kifejezőmódom kialakítására szintén a faluban kezdődött. Jártam a fehérfalú falusi házakat és interieur-öket kerestem. Szerelmese voltam akkoriban a fehér bánáti parasztszobáknak és a csendéleteknek, amelyekre azokban a szobákban bukkantam. Azt hiszem érthető, hogy szerettem ezt a környezetet, hiszen ez is gyerekkorom emlékeihez tartozik...”

Amikor a fehér és zöld falusi szobákról mesélt, ismét a zentai tábor emlékét idézte fel bennem, a tiszaparti sétákat, amelyeken élményeiről mesélt. Felemlítettem neki ezeket a történetkéket és ő mosolyogva, készségesen mesélte újra a mikrofonnak:

...Emlékszem, elmentem egyszer Živa Cakuljához, egyik szomszédunkhoz. Volt neki egy zöld szobája, zöld takarós ágyakkal. Festeni kezdtem. A házigazda egy ideig nézte, hogyan dolgozom, azután kiszólt a feleségének:

— Szofija, hozd be azt a piros kancsót, az jól fest majd itt...

Az asszony behozta a kancsót és valóban, a szoba egyszerre mintha átalakult volna. Meglepődve gondolkodtam el, vajon honnan sejtette meg ez az egyszerű földműves a színek illeszkedésének törvényeit. Kérdőzködésemre elmondta, hogy a hadifogságban Lubarda festőművész közelében volt, de most, ettől függetlenül, csak úgy véletlenül jutott eszébe, hogy ez a piros kancsó jól hatna a zöld szobában...

...Egy másik alkalommal, tájképfestés közben, künn a határban, két idősebb falumbéli ember jött oda hoz-

zám. Beszélgetés közben szememre hányt, hogy ha már annyi iskolát jártam, miért nem tanultam ki doktornak vagy legalább állatorvosnak, több hasznomat vették volna. Bevallom, egy kicsit el is szégyelltem magam akkor, hogy ilyen haszontalan mesterséget választottam. Hirtelen azonban mentő ötletem támadt. Eszembe jutott, hogy valamikor a községi jegyző irodájában függött Paja Jovanović híres képének a „Szerbek kivándorlásának” másolata és hogy az a kép a falubelieknek nagyon tetszett. Elmondtam nekik, hogy a festő sokkal később élt, mint a kivándorlás történt, de tudása és művészi képezlőereje képessé tették arra, hogy megfesse a rég letűnt történelmi eseményt.

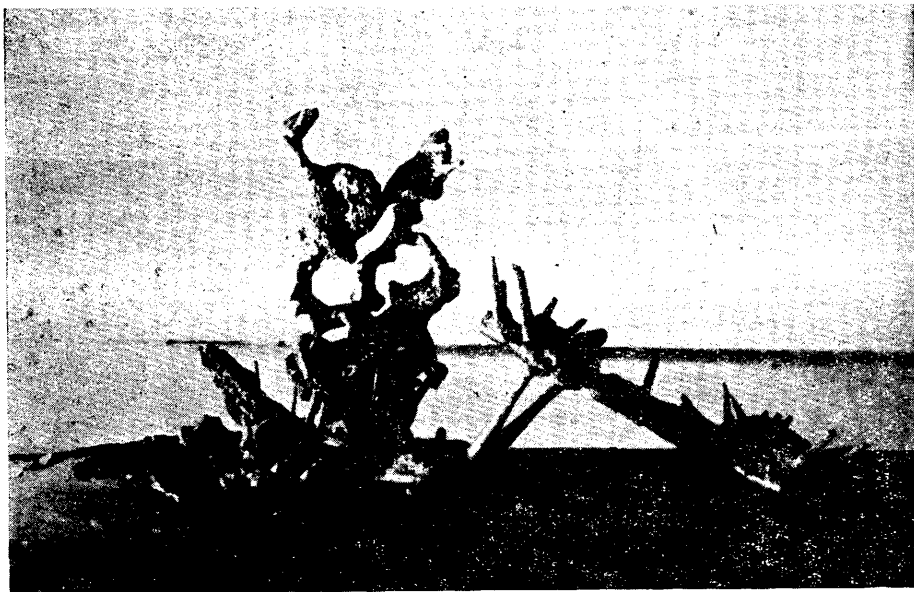
Így sikerült megmagyaráznom nekik, hogy mivel foglalkozom és mit is akarok, annyira, hogy kaptam tőlük ott a helyszínen egy hatalmas fürt szőlőt. Amikor ugyanis messziről meglátták festőállványomat, azt hitték, hogy a földmérő dolgozik a határban és tulajdonképpen neki szánták a szőlőt, de a magyarázat után engem is érdeemesnek tartottak rá. Bevallom, ez volt életem egyik legkedvesebb művészi honoráriuma...”

A vajdasági táj még sokáig festészetének középpontjában maradt. Az ami a bánáti kis faluban kezdődött, magasabb fokon a zentai művésztelepen folytatódott. Amikor Zentáról, Topolyáról és a művésztelepek mozgalmáról beszél, szeme csillogni kezd és hangjának a szeretet különös melegséget ad:

„...Amikor bánáti képeimből rendeztem első önálló kiállítomat, a

Zoran Petrović: Vihar előtt (Tus. 1957)

Zoran Petrović: Születés (Bronz, 1957)

festőtelep mozgalma már második esztendejébe lépett. Akkor mentem először Zentára. Azt hiszem nem túlzok, ha azt állítom, hogy ott leltem igazi tartalmat művészetemnek. A zentai tábor ugyanis már második esztendejében meghatározott munkastilust és a művészeknek rendkívül megfelelő légkört alakított ki. Itt fedeztem fel igazán a végtelen vajdasági rónát és itt kezdtem egyéni módon kifejezni. Képeimen akkor a kék szín uralkodott. Egyidőben erősen érzett rajtuk Konyovics Milán hatása, akit valamenynyien nagyon szerettünk és becsültünk a festőtelepen, mint a mozgalom lelkes elindítóját és valamennyiünk ösztönzőjét...”

Sokat mesélt még Zoran Petrović a zentai, becsei, topolyai és écskai festőtelepeken töltött szép napokról és meséjében lassan belerajzolódtak mai munkásságának első bizonytalan, tapogatózó vonalai:

„... Akkoriban kezdtem első kirándulásaimat a képzelet világába. A tájképfestéssel párhuzamosan műveltem ezt az új témakört és így jutottam el mai festészetemig. Sokan, akik ezt nem tudják, szememre hányják, hogy máról holnapra szakítottam egész eddigi munkásságommal, nem akarják megérteni, hogy mai műveim lassú és fokozatos fejlődési eredmény. Én pedig mai munkámban nagyobb örömet és kielégülést lelek, mint valaha. Fejlődésemnek ezt a fokozatát szükség-szerűnek és logikusnak látom, tehát igazoltnak is...”

Mielőtt a beszélgetés végleg áttért volna Zoran Petrović: mai festészetére megkértük, hogy a mikrofon előtt vázolja röviden felfogását a festészetről általában különösen pedig a modern festészet irányairól és fejlődésének útjairól. Úgy véltük ugyanis, hogy szempont jainak feltárása

is közelebb viszi majd a hallgatót művészetének megértéséhez Szubjektívítástól mentes, józan válasza igazolta feltevéstünket:

„... Szerintem a mai festészet az egészen egyéni kifejezés művészete. Ez a művészetfelfogás gazdaggá és változatossá tette a fejlődés útját és tág lehetőséget nyitott az élmények, azok kifejezése és az emberi szellem minden megnyilvánulása előtt. Azt hiszem a történelem is az élmények rendkívüli gazdagságával és a kifejezés teljesen egyéni voltával fogja jellemezni ezt a korszakot. Mozgalmak születnek és halnak el, vagy folytatódnak. Ezzel kapcsolatban érdekes megjegyezni, hogy az absztrakt festészetből új ágazatok fejlődtek ki és eljutottak a tasizmusig és a nuklearizmusig. Ez utóbbinak bizonyos magyarázatát leljük korunk tudományos fölfedezéseiben is. Én személy szerint valami új naturalizmust sejtek a nuklearizmusban – a természet formaalkotásának másolását.

Hazai festészetünkben is érezhető többé kevésbé a világszerte élő és ható mozgalmak és irányok hatása. A szabad, alkotó légkör egész sor jelentős művészi egyéniséget termelt. Ez egyébként minden kiállításunkon látható.

Nem eléggé tájékozott emberek néha arról vitáznak nálunk, hogy a két alapvető irányzat közül végül is melyik győzedelmeskedik majd: az absztrakt vagy a figuratív festészet. Talán nem kell külön hangsúlyoznom ennek a vitának értelmetlen voltát. Amíg az embert tárgyi világ környezi, s élményeket kelt benne; lesz létjogosultsága a figuratív festészetnek, de vele párhuzamosan a másik irányzatnak is...”

Ebben a megvilágításban tértünk rá

beszélgetésünk tulajdonképpen fő
rok alapján készült festményviziókra.
szetére, a fantasztikus gépvetületekre
és a szeszélyes alakú öntött, vasszob-
pontjára. Zoran Petrović mai festé-

„...Elvégre – mondotta – az almá-
tól a gyárig minden lehet a festészet
tárgya. Kérdés csupán a kifejezési mód
és a művészi alkotó erő. Ha így szem-
léljük a dolgot akkor a tárgy tulajdon-
képpen másodrendűvé válik. Az én
kapcsolatom a gépekkel csupán annyi,
hogy új forma kutatására ösztönöz-
nek, amelyre képeimhez szükségem
van. Maguk a képek viszont már nem
gépeket ábrázolnak, hanem csupán bi-
zonyos emlékeztetést a gépekre és mind-
arra, amit velük kapcsolatban gondo-
lok és érzek.

Ez a kapcsolat véletlenül ébredt újra
bennem. Egyszer tájképeket festve Be-
cse környékén, betértem a Petar Drap-
sin gyárba és ott erős hatással voltak
rám a lármás, ezerkarú, össze-vissza
mozgó szövőszékek. Önkéntelenül el-
kezdtem gépeket rajzolni, bár akkor
még magam sem fogtam fel, hogy mi
lesz a következő lépés. Később ezek a
géprajzok sok gondolatársításra adtak
alkalmat és elindítottak a képzelet út-
ján, hogy az élőlények és a gépek éle-
tének hasonlatosságait keressem. Ezek
azután képeimben néha filozófikus, né-
ha irónikus vonással gazdagodtak...”

Adai, becsei és zentai gyárlátogató-
saira emlékezve, amelyekről anekdoták
keringtek és tudva azt, hogy onnan
hozta témáinak alapanyagát, a fém-
szobrokat, ezekre a napokra tereltük
a beszélgetést. Elmosolyodott. „Ezt ki-
hívásnak is tekinthetem, – mondta –,
mert a szobraimat Zentát kivéve még
sehol sem mutattam be nyilvánosan.”
Lassan azért erről is megeredett a mese:

„...Mindenekelőtt azért mondom el,
amit elmondok, mert remélem, hogy
műsorotokat esetleg majd valamelyik
gyári munkatársam is hallgatja.

A dolog úgy kezdődött, hogy néhány
gyárban engedélyt kértem, hogy öntő-
déljükben „játsszam”. Játékot mondok,
mert eleinte valóban nem volt egyéb.
Az öntvényhulladékokban vagy a ki-
fröccsent ólomban váratlan, meglepő
formákat kerestem. Azután fokozatosan
áttértem az alkotásra. Öntőformákat
készítettem, vagy talált öntvénydara-
bokhoz újabbakat forrasztottam és így
jutottam képzelt formákhoz és alakok-
hoz. Legkomolyabban a zrenyanini fű-
tőtést gyárban kezdtem el ilyesmivel
foglalkozni. Ott az egész munkaközös-
ség jóbarátként fogadott és mindent
megtett, hogy dolgozhassam. A készülő
szobrocskák hol egy gép paródiái vol-
tak, hol emberi alakot öltöttek. A
munkások érdeklődéssel figyelték, ho-
gyan dolgozom, és amikor elkészült
egy-egy öntvény, saját képzeletük sze-
rint adtak neki nevet. Zentán maguk
a munkások jöttek hozzám öntvényré-
szekkel és hulladékokkal, amelyekben
a környező világ tárgyaival és lényei-
vel való hasonlatosságot véltek felfe-
dezni. Higgyék el, igen kedves emlé-
kek ezek...

Mint minden rádióinterjújának, ennek
is megvolt az a nagy hibája, hogy a
műsorban megszabott időt be kellett
tartani. S az időből, bár mesélni való
még sok maradt, már csak egy rövid,
szabványos utolsó kérdésre futotta:
„Mik a jövődö tervei?” Zoran Petro-
vić erre a száraz riporterkérdésre is
harcos művészi egyéniségének megfe-
lelő választ talált:

„...Mindenkinek vannak tervei.

Zoran Petrović: Don Quijote. (Vas és alumínium, 1957)

Nem tudom sikerül-e megvalósítanom őket. Néha úgy tűnik, nagyon rövid az idő. Vassal kezdtem dolgozni, tusrajzokat, olajfestményeket készítek. A terveimet tulajdonképpen egy-két szóval is kifejezhetem: Dolgozni akarok. Úgy vélem hogy csak szívós és szorgalmas munkával igazolhatom önmagam és tevékenységem, csak így vívhatok ki elismerést és létjogosultságot annak, amit csinálók – létjogosultságot a gépnek a festészetben. Manapság lépten-nyomon

gépek környeznek bennünket és szerintem a gép éppúgy adhat művészi, festői ihletet, mint bármi más a környező világból..”

Amikor távoztunk a két út és a folyó között levő idomtalan csúf régi épületből, már nem is éreztük anynyira csúfságát és szegényes voltát. Megszépítette a benne látott szépség és a szépet kereső, gépesedő világunkban is embert és emberit kereső művészet meleg sugárzása.

